कुत्स आङ्गिरसः। इन्द्राग्नी। त्रिष्टुप्

य इन्द्राग्नी चित्रतमो रथो वामभि विश्वानि भुवनानि चष्टे।

तेना यातं सरथं तस्थिवांसाथा सोमस्य पिबतं सुतस्य॥ १.१०८.०१

इन्द्राग्नी। यः। वाम्- युवयोः। चित्रतमः- आश्चर्यतमम्। रथः- वाहनम्। प्रकृतिनियत्याख्यर्तमित्यर्थः। वेदे इन्द्रादिदेवानां रथः प्रकृतिनियत्याख्यर्तमेव। को अद्य युङ्क्ते धुरि गा ऋतस्येति श्रुतेः। विश्वानि भुवनानि- सर्वं जगत्। अभि चष्टे- आभिमुख्येन पश्यति। तेन। सरथम्- समानरथम्। तस्थिवांसा- आस्थितवन्तौ। आ यातम्- आगच्छतम्। अथ- अनन्तरम्। सोमस्य सुतस्य- निष्पन्नं रसम्। पिबतम्- अनुभवतम् ॥१॥

यावदिदं भुवनं विश्वमस्त्युरुव्यचा वरिमता गभीरम्।

तावाँ अयं पातवे सोमो अस्त्वरमिन्द्राग्नी मनसे युवभ्याम्॥ १.१०८.०२

उरुव्यचा- विस्तीर्णव्याप्ता। व्यच व्याजीकरणे। वरिमता- वरिम्णा। गभीरम्- गम्भीरम्। यावदिदम्- यावदेतत्। विश्वम्- सर्वम्। भुवनम्- जगत्। अस्ति- भवति। तावान्। इन्द्राग्नी। युवभ्याम्- युवयोः। मनसे- चित्तस्य। पातवे- अनुभूतये। सोमः- रसः। अरम्- मण्डनः। अलं वा। अस्तु- भवतु ॥२॥

चक्राथे हि सध्र्य१ङ्गाम भद्रं सध्रीचीना वृत्रहणा उत स्थः।

ताविन्द्राग्नी सध्र्यञ्चा निषद्या वृष्णः सोमस्य वृषणा वृषेथाम्॥ १.१०८.०३

Dr. Rangaji

WEBOLIM

सध्र्यक्- सहैव। भद्रम्- अभ्युदयात्मकम्। नाम- नामधेयम्। चक्राथे- कृतवन्तौ। उत- अपि च। सध्रीचीना- सहैव। वृत्रहणा- आत्मावरणनाशकौ। स्थः- भवथः। इन्द्राग्नी। तौ। सध्र्यञ्चा - सहैव। निषद्य- उपविश्य। वृष्णः- वर्षकस्य। सोमस्य- रसस्य। वृषणा- धाराम्। वृषेथाम्- वर्षतम्॥३॥

समिद्धेष्वग्निष्वानजाना यतस्रुचा बर्हिरु तिस्तिराणा।

तीव्रैः सोमैः परिषिक्तेभिरर्वागेन्द्राग्नी सौमनसाय यातम्॥ १.१०८.०४

समिद्धेषु- सम्यक् दीप्तेषु। अग्निषु- वेदिस्थपावकेषु सर्वभूतहितक्रतुषु वा। आनजाना- अञ्जन्तौ। यतस्रुचा- उद्यतस्रुक्पात्रसंपन्नेन। यम उपरमे। संपादितरसोपलब्धिकोशभूतेन। स्रुक् रसोपलब्धिस्थानप्रतीकभूता। बर्हिः- दर्भासनं चित्तासनं वा। उ- अपि। तिस्तिराणा- आस्तीर्णं कृतवन्तौ। तीव्रैः- वीर्योपेतैः। परिषिक्तेभिः- आसिक्तैः। सोमैः- रसैः। इन्द्राग्नी। सौमनसाय- शोभनमतये। अर्वाक्- अस्मदभिमुखम्। यातम्- आगच्छतम्॥४॥

यानीन्द्राग्नी चक्रथुर्वीर्याणि यानि रूपाण्युत वृष्ण्यानि।

या वां प्रत्नानि सख्या शिवानि तेभिः सोमस्य पिबतं सुतस्य॥ १.१०८.०५

यानि। वीर्याणि- पौरुषाणि। इन्द्राग्नी। चक्रथुः- कृतवन्तौ। उत- अपि च। यानि। वृष्ण्यानि- वर्षकाणि। रूपाणि- भावनारूपाणि। चक्रथुः। या- यानि। वाम्- युवयोः। प्रत्नानि- पुराणानि। शिवानि- मङ्गळानि। सख्या- सख्यानि सन्ति। तेभिः- तैः। सुतस्य- निष्पन्नम्। सोमस्य- रसम्। पिबतम्- अनुभवतम्॥५॥

यदब्रवं प्रथमं वां वृणानोऽयं सोमो असुरैर्नो विहव्यः।

Dr. Rangaji
WEBOLIM

तां स॒त्यां श्र॒द्धाम॒भ्या हि या॒तमथा॒ सोम॑स्य पिबतं सु॒तस्य॑॥ १.१०८.०६

प्रथमम्- आदौ मुख्यतया वा। वृणानः- रसानुभवाय वृतः सन्। अयम्- एषः। सोमः- रसः। नः- अस्माकम्। असुरैः- प्राणदायकशक्तिभिः। विहव्यः- विशेषेणोपास्य इति। यदब्रवम्- यदवदम्। ताम्- तद्वाक्यस्थाम्। सत्याम्। श्रद्धाम्। अभि- अभिलक्ष्य। आ हि यातम्- आगच्छतमेव ॥६॥

यदि॑न्द्राग्नी॒ मद॑थः॒ स्वे दु॑रो॒णे यद्ब्र॒ह्मणि॒ राज॑नि वा यजत्रा।

अतः॒ परि॑ वृषणा॒वा हि या॒तमथा॒ सोम॑स्य पिबतं सु॒तस्य॑॥ १.१०८.०७

यजत्रा- यष्टव्यौ। इन्द्राग्नी। यत्- यदा। स्वे दुरोणे- स्वकीयसद्मनि। मदथः- हृष्यथः। यत्- यदा। ब्रह्मणि। राजनि वा- क्षत्रे वा। मदथः। तदा। अतः- ब्रह्मणः क्षत्राद्वा। वृषणौ- वर्षकौ। परि हि यातम्- आगच्छतमेव ॥७॥

यदि॑न्द्राग्नी॒ यदु॑षु तु॒र्वशे॑षु॒ यद्द्रु॒ह्युष्वनु॑षु पू॒रुषु॒ स्थः।

अतः॒ परि॑ वृषणा॒वा हि या॒तमथा॒ सोम॑स्य पिबतं सु॒तस्य॑॥ १.१०८.०८

यत्- यदि। इन्द्राग्नी। यदुषु- नियतेषु। यम उपरमे। तुर्वशेषु- वेगवत्सु। द्रुह्युषु- वृत्रजिघांसुषु। द्रुह जिघांसायाम्। अनुषु- प्राणवत्सु। अन प्राणने। पूरुषु- पूरयितव्येषु। पूरी आप्यायने। स्थः- भवथ। अतो यातमिति शेषः ॥८॥

यदि॑न्द्राग्नी अव॒मस्यां॑ पृथि॒व्यां म॑ध्य॒मस्यां॑ पर॒मस्या॑मु॒त स्थः।

अतः॒ परि॑ वृषणा॒वा हि या॒तमथा॒ सोम॑स्य पिबतं सु॒तस्य॑॥ १.१०८.०९

Dr. Rangaji

WEBOLIM

यत्- यदि। अवमस्याम्- सन्निकृष्टायाम्। पृथिव्याम्- भूम्याम्। मध्यमस्याम्- मध्यमान्तरिक्षे। उत- अपि च। परमस्याम्- परे व्योमनि। स्थः- भवथः ॥९॥

यदिन्द्राग्नी परमस्यां पृथिव्यां मध्यमस्यामवमस्यामुत स्थः।

अतः परि वृषणावा हि यातमथा सोमस्य पिबतं सुतस्य॥ १.१०८.१०

अवरोहक्रमेण पूर्वोक्तमेवोच्यते ॥१० ॥

यदिन्द्राग्नी दिवि ष्ठो यत्पृथिव्यां यत्पर्वतेष्वोषधीष्वप्सु।

अतः परि वृषणावा हि यातमथा सोमस्य पिबतं सुतस्य॥ १.१०८.११

यत्- यदि। इन्द्राग्नी। दिवि- आकाशे। ष्ठः- भवथः। पृथिव्याम्- भूम्याम्। पर्वतेषु- गिरिषु। ओषधीषु। अप्सु- उदकेषु। अतो यातम् ॥११ ॥

यदिन्द्राग्नी उदिता सूर्यस्य मध्ये दिवः स्वधया मादयेथे।

अतः परि वृषणावा हि यातमथा सोमस्य पिबतं सुतस्य॥ १.१०८.१२

यदिन्द्राग्नी। उदिता- उदितस्य। सूर्यस्य- आत्मसूर्यस्य। दिवो मध्ये- चिदाकाशे। स्वधया- स्वात्मधारणया। मादयेथे- तृप्तौ भवथः ॥१२ ॥

एवेन्द्राग्नी पपिवांसा सुतस्य विश्वास्मभ्यं सं जयतं धनानि।

तन्नो मित्रो वरुणो मामहन्तामदितिः सिन्धुः पृथिवी उत द्यौः॥ १.१०८.१३

Dr. Ranganji

WEBOLIM

एव- एवम्। इन्द्राग्नी। सुतस्य- निष्पन्नं रसम्। पपिवांसाम्- अनुभूतवन्तौ। अस्मभ्यम्- अस्मदर्थम्। विश्वा धनानि- सर्वसंपदः। सम्- सम्यक्। जयतम्॥१३॥

Dr. Ranganji

WEBOLIM